

v blízkém Očkově o vánocích s kamarády a vojáky výstředně hýřil. Když se o tom dozvěděl novozámecký kurucký nadporučík Adam Javorka, rozhodl se, že Ocskayho lapí. Dojda s několika kuruci až před Očkov 31. 12. 1709, uslyšel, že Ocskay dlí ve Vrbovém v zámečku Révayho. Javorka, převlečený za žebráka, vkradl se na Nový rok dovnitř a vyzvěděl, kdy půjde Ocskay zpět. K večeru počíhal si na něj na krajinské cestě a povraždiv většinu z jeho průvodců, Ocskayho živého zajal a odvedl do Nových Zámků.

Marně zapíral Ocskay císař Josefa I., nadarmo sliboval vrátiti se k Rákóczimu. Válečný soud odsoudil jej nejprve k naražení na kůl, ale přece jen udělena mu milost k smrti stětí. Dne 3. ledna 1710 palašem sňata mu hlava a vztyčena na kůl na jedné z novozámeckých bašt.

Karel Kobliha.

PRŽENŠTÍ REKTOŘI OD POLOVICE XVII. DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ

Osada Pržno, ležící v údolí Bečvy mezi Valašským Meziříčím a Vsetínem, bývala starobylé městečko. Bohužel o jeho dějiném významu, ani o tom, jakým způsobem kleslo na pouhou ves, což se stalo asi v 18. stol., nemáme historických zpráv. Bezpečně však víme, že náboženská reformace pronikla až do našich vsatských hor, jejichž obyvatelé počátkem 17. stol., těsně před Bílou horou, téměř napořád hlásili se jednak k církvi luterské, jednak k Jednotě bratrské (Vsetín, Růžďka). Bereme-li v úvahu Pržno a jeho těsné sousedství, vidíme, že v té době stál v Pržně kostel z cihel, v Hošťálkové kostel dřevěný, v Růžďce kostel rovněž dřevěný. Při každém z nich byl duchovní luterský, v Růžďce kromě toho též pikartský neboli kalvínský, jak zaznamenal prženský farář Šimon Nigrini r. 1684.¹⁾ V průčelí nad hlavními dveřmi prženského kostela starého zachoval se až do r. 1880, kdy byl na též místě postaven kostel nový, letopočet 1525. Nelze bezpečně stanoviti, které reformační církvi v té době sloužil, zda luterské či bratrské, ale ze všech okolních far prženská fara první byla osazena farářem katolickým roku 1613. V té době (1610—1623) byl držitelem panství vsetínského známý Albrecht z Valdštejna, pojed za choř Lukrecii Nekšovnu, bohatou vdovu po Arklebu z Víckova. Valdštejn horlivě usi-

¹⁾ Arch. katol. fary prženské XII. a 1. Appendix.

loval o rekatolisaci svých do té doby protestantských poddaných, za kterýmž účelem svěřil duchovní správu svých statků olomouckým jesuitům. Jako presentator far způsobil, že olomoucký biskup kardinál Ditrichštejn investoval 19. VII. 1613 katolického kněze Mojžíše Arona Zemelku na prženskou faru, která byla „certo modo vacans“,²⁾ čemuž rozuměti tak, že z této fary byl protestantský farář vyhnán, jakž se stalo též na Vsetíně a jinde. Toto zřejmé porušování zemských svobod vyvolalo hrozný odpor poddaných, který přiměl Valdštejna k jisté umírněnosti, leč nápor jesuitů již neustal a blízká bělohorská tragedie přinesla mu volné pole.

Mistr vysokého učení pražského Adam Rosacius z Karlsperka ve chvalořeči pronesené r. 1615 „o znovuzrození země České“, pravil, že v Čechách za jeho času bylo tolik škol, kolik měst, kolik městeček, kolik vsí, kolik farností, kolik skoro domů šlechticů a boháčů, hradů spatřiti můžeš. I kdyby tato karakteristika vzdělanostní úrovně v Čechách nebyla v 16. století do slova pravdivá, přece jenom zůstává nepoperný fakt, že reformace nejen v Čechách, nýbrž i na Moravě zapůsobila pronikavě do nejširších vrstev lidových věcným vzděláním a mravní výchovou. Sama reformační zásada, že člověk je sám za sebe před Bohem zodpovědný, vedla církve k tomu, aby jejich členové byli natolik vzděláni, aby sami mohli v náboženských knihách čísti. Povážíme-li, že na Vsatsku byla dosti hustá síť reformačních sborů s farními školami a učiteli, můžeme z toho bezpečně souditi, že naši předbělohorskí Valaši po stránce kulturní nikterak nestáli za obyvateli krajin roviných, zámožnějších, ba po stránci národního cítění tyto předčili, což dokázali zřejmě v odboji proti bělohorským vítězům.

Pobělohorská vichřice i na Vsatsku rozmetala kulturní střediska, fary a školy, nepodařilo se jí však přes prudké závany v tomto kraji vysušiti „studnice života“, knihy, z nichž vsatší horalé ve zhoršených poměrech čerpali duševní a mravní sílu nepřestávajíce věřiti a doufati v lepší doby, i když se svými nadějemi před hrubou vládní mocí museli se tajiti. V těch dobách válečných hrůž a dlouho ještě po válce třicetileté byli to písmáčtí rodičové, kteří ze svých skrývaných knih učili děti čísti a namnoze i psáti. Tradiční láska ke knize a touha po vzdělání provázely tento lid až do úsvitu nové doby, ba po dnešní den. Svědčí o tom veliké množství starých hodnotných tisků, jež se mezi lidem zachovaly.

²⁾ Fr. Snopek: Nová akta kardinála Dietrichstejna. ČMM XXVI. 1903.

³⁾ Dvorský: Paměti o školách českých, str. 547.

Ještě před sjednáním vestfálského míru (1644—1652) spravovali po vypuzení protestantských kněží a učitelů bývalé fary na vsetínském panství hradiště jesuité, kteří však i později konali horlivé misie na obrácení zdejšího lidu, leč s výsledkem nepatrnným. Jimi byla obnovena škola v městečku Vsetíně.⁴⁾ Brzy poté — asi již za prvních světských farářů vsetínských — došlo k ustanovení učitele v blízkém (asi 8 km severně od Vsetína) městečku Pržně, kde však školy (budovy) nebylo a učitel bydlel na faře,⁵⁾ tehdy ještě neobsazené, a patrně v ní též učil. Ze vsetínských farních matrik⁶⁾ se dovídáme, že tímto prvním „prženským rektorem“ byl již v r. 1660.

1. Martin Pica (též Pyka; asi český Straka), který se svou manželkou Hedvikou stál kmotrem mnoha dětem až do r. 1675. Zemřel 12. II. 1676 jako šedesátník, zaopatřen svátostmi umírajících. Jeho plat není znám, stejně jako jeho předběžné vzdělání, které, soudě z jiných případů tehdejší doby, spočívalo v jisté znalosti čtení a psaní vedle kostelního zpěvu. Ostatně v těchto školách vyučovalo se toliko náboženství, vymezenému katechismem, jehož nauk děti se zmocňovaly stálým opakováním toho, co jim učitel předříkával. Čtení ani psaní se nevyučovalo, jednak nebylo učebnic, jednak toto umění považovalo se pro poddaný lid za nepotřebné, ba za zhoubné. Proti školám předbělohorským jeví se tu zřejmý úpadek.

Pikovým nástupcem se stal

2. Pavel Madleník, jehož vsetínská matrika křtěných 2. III. 1681 uvádí po prvé jako prženského rectora. R. 1680 jako pržen. obyvatel křtí syna Pavla. Avšak již od r. 1671 vyskytuje se v této matrice častěji buď jako kmotr s „vypůjčenou“ kmotrenkou (tedy svobodný) nebo jako svědek sňatku. Zdá se, že Madleník byl již tehdá učitelským pomocníkem buď na Vsetíně nebo v Pržně. Za manželku pojal asi onu Susanu, závitku, z Mezřicka, s kterou stál v kmotrovství jednomu dítku z Liptála; vždyť sám za svého pobytu v Pržně povolává svým dítkám kmotra z Meziříčí. S počátku bydlí asi též na faře, ale ne nadlouho, neboť již r. 1683 dostala prženská fara po 30leté válce svého prvního faráře, pro něhož farní budova musela být uvolněna. Bylo tudíž nutno postarat se o školní místnost a byt pro učitele. Prvního faráře vystřídal již po roce druhý farář (administrátor), Šimon Xaveri Rochus Nigrini, který zavedl farní matriky, počínajíc rokem 1684. Do těchto matrik vepsal mnohé důležité záznamy,

⁴⁾ M. Václavek: Dějiny města Vsetína, 2. vyd. str. 151.

⁵⁾ F. A. Slavík: Morava a její obvody ve Slezsku po 30leté válce.

⁶⁾ Jsou vedeny od r. 1644.

z nichž se také dovídáme, že v letech 1684—85 byla v Pržně znovu vystavěna škola nákladem farníků.⁷⁾ Můžeme z toho soudit, že i farníci si školy přáli a rádi o jejím vybudování pracovali. Byla to ovšem jen malá dřevěná chaloupka krytá šindelem, ničím se nelišící od okolních selských chaloupek, v ní síňka s malou jizbou, bez kuchyně. Jizba, kterou obýval učitel s rodinou a kde učitel provozoval své řemeslo jako *hlavní* své zaměstnání, sloužila za učebnu, postrádajíc školního zařízení, jak na př. takovou školu mnohem později (1777) našel probošt J. L. Hay při visitaci v Liptáli.⁸⁾ K vybudování prženské školy přispěl značnou měrou sám rektor Pavel Madleník, který svým nákladem vystavěl při škole chlév, jež r. 1696, několik let po své resignaci učitelské, daroval farníkům.⁹⁾ Jen z tohoto zápisu se dovídáme plné jméno toho šlechetného muže, kterého matriky uvádějí krátce „Pavel Rektor“. O jeho dalších osudech není nic známo. Po něm se vystřídali rychle za sebou na škole dva další učitelé, o nichž mají matriky jen velmi skrovné záznamy, a to:

3. Jan Kudlačík (Kudlacig), který v říjnu 1686 byl svědkem sňatku a označen tu pouze jako rektor bez uvedení místa. Následuje

4. Eliáš Lublinský, rektor v Pržně,¹⁰⁾ po prvé v únoru 1688 jako svědek sňatku a pak dvakrát kmotrem. Pobyl tu asi rok, neboť již v březnu r. 1689 uvádí se

5. Václav Olšovský (od r. 1694 psán Olša, od r. 1736 Olšák) jako rektor prženský, o jehož rodu podávají zprávy matriky vsetínské fary.¹¹⁾ Bába rektora Olšovského Kateřina Olšovská emigrovala jako evangelička z Valaš. Meziříčí na Vsetín¹²⁾ a připomíná se 16. V. 1648. Byla na Vsetíně soukenicí. Zemřela jako konvertitka 6. XII. 1675 na Dolním městě Vsetíně ve věku 80 let. Její syn byl na Vsetíně (Dolní město) kramářem, který svému synáčkovi dal na křtu 17. IX. 1664 jméno Venceslaus. Tento náš Václav Olšovský, v němž kolovala krev písmácká, oženil se

⁷⁾ Consignatio procuratorum anno 1684—85: „Aedificata est schola ex integro, impensis Parochianorum.“

⁸⁾ Dr. Fr. Bednář: Zápas mor. evangelíků, str. 284.

⁹⁾ Zápis 22. XII. 1690 ve svazku matrik 1684—1743.

¹⁰⁾ Farní pamětní kniha mylně ho umísťuje do Hošťálkové, která v té době neměla ani svého faráře ani školy. Vůbec výčet učitelů v této pamětní knize jest velmi chudičký.

¹¹⁾ Údaje z matriky vsetínské sdělil Kar. Kobliha.

¹²⁾ Vsetínské panství stává se útočištěm pronásledovaných nekatolíků po Bílé hoře. Na př. Karel st. z Žerotína 1630 radí svému přerovskému hospodáři, kterého nemohl pro jeho víru na svých statečích již déle držeti, aby sobě „někde na vsetínském panství místo ohlédl“. (Fr. Hrubý, Moravské koresp. a akta z let 1620—1636. II. 285. pozn.). To je velmi důležité pro hodnocení dalších osudů vsatského obyvatelstva.

28. IX. 1687 s Annou, dcerou Pavla Kováře na Dolním městě Vsetíně (Neowsetin). Za rok poté mladým manželům narodilo se děvčátko, Běta, které však zemřelo v listopadu 1689, když už se byli přestěhovali do Pržna. V. Olšovský byl dvakrát ženat. S první ženou, která mu zemřela v únoru 1695 ve věku 30 let, měl 4 děti. Druhá žena, Anna, chovanica Špačkova z Vizovic, s níž se oženil v červenci 1695, povila mu 6 dětí. Z 10 dětí byli jen dva chlapci; jeden chlapec a dívče zemřeli v útlém věku. Měl tedy co dělat, aby uživil tak četnou rodinu. Že k tomu nestačil rektorský příjem, posoudíme z jeho fasse, kterou zaznamenal tehdejší prženský farář Štěpán Lípa r. 1690.¹³⁾ Třeba však si napřed uvědomiti, že tehdejší školní obvod kryl se s obvodem farním, k němuž náleželo kromě městečka Pržna 6 vsí: Jablunka, Ratiboř, Kateřinice, Hošťálková, Mikulůvka a Růžďka (s Bystříčkou), v nichž bylo osedlých celých gruntů 80 a půlgruntů (podsedků) 102, kteří byli povinni přispívat na faráře i učitele. Rektorovi odváděli v Pržně gruntovníci i podsedníci všichni stejně, totiž 3 krejcare na penězích a v naturaliích 1 židlík másla (topeného, v ceně 3 kr.); v Jablunkce z gruntu 3 kr., z podsedku $\frac{1}{2}$ groše (= $1\frac{1}{2}$ kr.); v Mikulůvce, kde byli samí podsedníci, $\frac{1}{2}$ groše a $\frac{1}{2}$ židlíka másla; v ostatních vsích z gruntu 1 židlík a z podsedka $\frac{1}{2}$ židlíku.

Podle počtu gruntů činil by všechn rektorův roční příjem necelých 10 zlatých, ale vzhledem k tomu, že tenkrát bývalo podle údaje farářova 10 až 20 gruntů jednak úplně pustých, jednak jen částečně obdělávaných, z nichž ani farář ani rektor nic nedostávali, odhadl farář Lípa rektorův příjem na 7 fr. 33 kr. Farář vyznává, že „opravdu chudák rektor má příliš málo“, a myslí, že by bylo spravedlivé, aby podle Pržna a Jablunky řídili se gruntovníci v ostatních pěti vsích, udávaje důvody: jednak, aby si udrželi stálejšího učitele, jednak, aby větší práci, kterou učitel koná docházeje velmi často s farářem do jiných dvou odlehlych kostelů,¹⁴⁾ kde se konají služby boží, odměňovali též větším platem. „Napomíнал jsem je,“ praví farář, „aby dávali tolik, jako ve vsetínské farnosti (tam totiž dává sedlák 1 žejdlík másla, 3 kr. a 1 žejdlík kaše, pologruntovník $\frac{1}{2}$ žejdl. másla, $\frac{1}{2}$ groše, o kaši nevím), obzvláště, když je ve staré matrice poznamenáno, že jsou zavázáni v prženské farnosti tak dávat jako ve vsetínské. Oni se však vykrucují.“ Farář jest odhodlán požádati konistoř za přispění, kdyby sedláci trvali v odporu.

Měl-li rektor Václav Olšovský nějaké vedlejší příjmy, ať již

¹³⁾ Z dekanátní matriky z r. 1690 v archivu arcibiskupské konsistoře v Olomouci vypsal K. Kobliha.

¹⁴⁾ t. j. v Hošťálkové a Růžďce.

ze svého úřadu nebo z vedlejšího, snad řemeslnického zaměstnání, dá se jen tušiti. Jistě že při jeho funkcích pohřebních a svatebních bylo naň pamatováno. Kmotry jeho dětem stál jednak měšťan vsetínský, jednak místní farář; on sám byl též kmotrem mnoha dětem. To vše získávalo mu přátele, kteří nedopustili, aby jeho četná rodina trpěla nedostatkem. Olšovský byl se svým stavem spokojen a obyvatelstvem vážen a milován; vždyť učiteloval v Pržně do r. 1735, tedy plných 46 let! Své dcery všecky dobře provdal do okolních obcí, a pokud z pozdější doby můžeme soudit, dostaly se napořád do rodin tajných evangelíků.¹⁵⁾ Konečně v prženské matrice čteme, že 25. září 1741 byl pohřben Václav Olšák (t. j. Olšovský), *kdysi* rektor v Pržně, ve věku 90 roků.¹⁶⁾

S jeho nástupcem

6. *Martinem Mužikovským* (Mussikowsky) seznamují nás matrisky od r. 1730, kdy objevuje se v úloze kmotra s prostým označením Martin M. z Lidečka, což se opakuje ještě v r. 1731. Po prvé jako rektor v Pržně je uveden r. 1736; v lednu roku následujícího označen jako ludirector z Lidečka, ale v červnu téhož roku opět jako rektor v Pržně. Z toho můžeme souditi, že Mužikovský byl napřed učitelem v Lidečku a v Pržně působil s počátku jako učitelský pomocník (provisor). O jeho učebném úkolu nemáme zpráv. Vyúčoval-li děti v okolí Pržna, tedy se to dělo v Růžďce a v Hošťálkové, kde byly kostely pod správou prženského faráře. Do Pržna přišel již ženatý se dvěma dětmi, Janem a Jiřím. Tento zemřel r. 1751 jako dvacetiletý. Mužikovský byl povoláním kožišník (krejčí), kterýmžto řemeslem živil svoji rodinu i když se později učitelství vzdal, což se stalo před rokem 1746. Jeho první žena se jmenovala Zuzana. Krátce před smrtí oženil se po druhé s Rozinou, vdovou po nebožtíku Ant. Kratinovi z Lutoniny. Matrika praví, že dne 22. 8. 1755 pohřben Martin Mužikovský, kožišník, kdysi ludirector v Pržně, ve věku 53 roků. Rektor Martin Mužikovský krásným písmem napsal a vkusnými iniciálkami opatřil kancionál, který před svou smrtí daroval růžeckému kostelu, kam se svým farářem dojízděl v církevních záležitostech. Kancionálu bylo více méně užíváno až do roku 1888, kdy byl pro svou vzácnost darován vlasteneckému museu olomouckému.¹⁷⁾

¹⁵⁾ Na př.: Dcera Maryna provdala se 1716 za vdovce Jana Jaroška ze Vsetína; Justinu vzal si (1724) Jan Košut, syn neb. Jana Košuta ze Lhoty pod Liptálem; Rozinu Tomáš Janota, syn Jana Janoty z Kateřinic.

¹⁶⁾ Po pravdě dosáhl věku 77 let. Staré matrisky nejsou po této stránce spolehlivé, neboť udávají věk přibližně a pravidelně věk starých lidí zvyšuje.

¹⁷⁾ Matouš Václavek: Vsatský okres, Vlastivěda Mor. 1909 str. 117. — Čas. vlast. mus. olom. 1891, str. 80.

7. O Janu Drahotuském¹⁸⁾ jako rektorovi zmiňují se prženské matriky toliko dvěma zápisů, v nichž se jedná o pokřtění jeho dvou dítek, první v březnu 1746, druhý r. 1749. Kmotrem dítek stál Jan Matona, sládek na Vsetíně. Drahotuský buď v Pržně pobyl jen krátkou dobu nebo se svým okolím nepěšoval přátelských styků, protože je tu asi pětileté mezidobí mezi ním a jeho nástupcem, jímž se stal

8. Antonín Martinides (zvaný též Martinický 1763), po prvé uvedený jako ludirector v Pržně v září 1755. V Pržně se mu narodily čtyři děti, chlapci, z nichž dva zemřeli v útlém věku. Kmotrem jim byl vys. urozený pán Antonín Jung, panský účetní v Dubnici, kterého při pozdějších dětech zastupoval Matiáš Wata (správně Matona; po druhé psán Katonia!), vsetínský sládek. Kmotrovství by nasvědčovalo, že rektor Martinides přišel sem ze Slovenska, z panství trenčínského,¹⁹⁾ které mělo společného pána s panstvím vsetínským. Naposled se s ním v Pržně shledáváme 7. I. 1765, v kterémž roce byl vystřídán svým nástupcem. Jeho další osud můžeme jen tušit ze soupisu jablùneckých hoferů,²⁰⁾ mezi nimiž Martinidesin, vdova po šenkýři, jest osvobozena od roboty. Patrně bývalý rektor stal se nájemcem panské hospody v Jablùnce,²¹⁾ kde již jeho rodina se trvale usadila. Odtud vdává se (1783) Marianna, svobodná dcera zemřelého učitele Antonína Ides,²²⁾ za Jana Maydánka ze Vsetína, a při r. 1786 v matrikách čteme zápis: Anton Ides, švec v Jablùnce (nar. 1764).

9. Ignác Czuk (Zuk, Cuk, Czuch, Suk), neznámého původu. Do Pržna přišel 17. 9. 1765²³⁾ jako muž 45letý s manželkou Marinou a dvěma dcerami, zde se mu narodil ještě syn Antonín a dcera Pavlina. O jeho počátečních příjmech nevíme. Údaj, že „za něho činila služba rektorská 80 zl., z čehož platil provisora, jenž střídavě ob den vyučoval v Ratiboři a v Mikulůvce“,²⁴⁾ týká se asi úpravy pozdější (po r. 1780). Teprve k r. 1774 dovídáme se z konsignace ročních požitků rektorů, vsetínského, hro-

¹⁸⁾ Patrně rodem z Drahotuš.

¹⁹⁾ Snad by se našel též vztah k Frydrychovi Martingidesovi, který se r. 1706 objevuje v Hošťálkové.

²⁰⁾ Arch. p. vset. r. 1774, inv. č. 1391. III.

²¹⁾ Se zjevem, kdy rektor po resignaci stává se šenkýřem, shledáváme se častěji.

²²⁾ Nezvyklé, pořečtělé příjmení Martinides zdejší prostý lid si učinil srozumitelnějším tak, že je rozložil na jména dvě: Martin Ides, čímž koncovka původního jména se stala příjmením, jež přijala i rodina nositelova; jméno Ides přešlo pak i na dnešní potomky někdejšího prženského rektora.

²³⁾ Podle jeho udání. (Prženská obec. kron.)

²⁴⁾ Pamětní kniha katol. fary v Pržně, sv. I.

zenkovského a prženského, že prženský Ig. Czuk dostává od obce Růžďky²⁵⁾ za služby boží konané v tamním filiálním kostele každou třetí neděli v měsíci 3 zl., desátkového másla (ze všech přifařených obcí) 30 mázů 3 židlíky, akcidence vydá asi: při pořezech 15 zl., za koledu 12 zl.²⁶⁾ Ve vojenské konsignaci na r. 1775 je zařaděn spolu s domkáři do II. třídy platové s poplatkem 36 kr.²⁷⁾ Rektor Czuk vzdal se učitelství r. 1776, jak sám v jedné žádosti udává, v důsledku císařského patentu, jímž byla zavedena normální škola a on nejsa mocen německé řeči musel si hledat obživu na selském gruntě.²⁸⁾ Najal si panskou hospodu č. d. 6 v Pržně, při níž byl grunt ve výměře půdy 52 j. 704 čtver. s.,²⁹⁾ a držel obě ještě v 1780. Podle nových školských předpisů nastoupil

10. Václav Váša (Waascha), s nímž se v Pržně shledáváme po prvé 30. IX. 1776. Kde tento „Normalschulmeister“ normální školu (ovšem německou!) absolvoval, nevíme. Jeho dítka (1777) stojí kmotrem šenkýř Ig. Czuk s ženou Marinou.

Do jeho působení rušivě zasáhlo (od léta 1777) živelné náboženské hnutí tajných evangelíků na Valašsku, kteří na základě lživého tolerančního patentu, záludně prohlášeného vsetínskými misionáři exjezuity, veřejně se přihlásili k víře svých otců a nedali se ani sliby ani hrozbami a tresty od svého rozhodnutí odvrátiti. Celé Pržno až na několik osob prohlásilo se za evangelíky. A tak „ten lutryský úřad zhodili a z těch katolíků udělali purmistra i fojta“.³⁰⁾ Purkmistrem stal se šenkýř Ig. Czuk, fojtem sedlák Jan Mužíkovský, syn bývalého rektora Martina M. Násilný postup vládní a církevní moci zatvrdil evangelíky tak, že přestali chodit do kostela a své dítka neposílali po několik let do školy prohlašujíce: Jednou jsme se rozhodli, že své děti budeme vyučovati podle našeho způsobu, katolického vyučování nepotřebujeme, děj se co děj. Vším nářadím opatřená škola nalézá se tu v opuštěném stavu, žaluje ve své zprávě morav. guberniu (červen 1778) probošt J. L. Hay.³¹⁾ Plně tudíž chápeme pozdější (červenec 1779) Hayovo svědectví, že „učitel nemá příležitost prokázati svoji způsobilost“.³²⁾ Avšak ani jinak jeho postavení mezi rozvášněnými lidmi nebylo hodné

²⁵⁾ Hošťálková stala se již r. 1768 lokálií a od 1769 vede své matriky.

²⁶⁾ Arch. p. vset. inv. č. 1392 IV.

²⁷⁾ Tamtéž inv. č. 1382. XVIII.

²⁸⁾ Tamtéž.

²⁹⁾ Pronajímán byl na rok s podmínkou, že nájemce povede především zbožný křesťansko-katolický život spolu s domácími.

³⁰⁾ Arch. prž. fary; záznam Ig. Czuka.

³¹⁾ Bednář, Zápas evangelíků, str. 415.

³²⁾ Tamtéž str. 496.

závidění. Když neučil, byl považován za člověka zbytečného, jemuž nejsou ničím povinováni. Co musili, dávali mu asi neochotně, dary (koledu) oděpřeli mu úplně. Od obce dostával kromě másla jenom asi 20 zl. na hotovosti (roku 1778). Probošt Hay mu navrhuje příplatek 20 zl. z náboženského fondu; pro nově zřízené učitele však plat ročně po 80 zl.³³⁾ Od r. 1778, kdy byl k filiálnímu kostelu v Růžďce dosazen kaplan a současně tam ustanoven učitel na nově zřízené škole, vedl se spor mezi tímto a prženským učitelem o desátkové máslo od Růžčanů, které po právu náleželo učiteli prženskému, ale osvojil si je a také pobíral učitel růžecký. Tento spor rozhodl teprve 6. VI. 1780 probošt Hay v dohodě se vsetínským vrchním Bayerem v ten rozum, aby růžecký učitel část másla prodal a z peněz za ně stržených odváděl každého roku 3 zl. prženskému učiteli.³⁴⁾ Této úpravy V. Váša se již nedočkal. Rozmrzen nepatrným platem, jak svědčí Ig. Czuk,³⁵⁾ odešel z Pržna (asi již v létě 1779) na nově zřízenou školu ve Zděchově³⁶⁾ a nikoli na Nový Hrozenkov, jak uvádí pamětní kniha pržen. kat. fary.

Náboženské hnutí rušivě se dotýkalo též šenkýře Ig. Czuka a jeho hospody, kterou mu v r. 1776 vrchnost pronajala za sníženou roční činži 6 zl. (dosud bylo 12 zl.) z důvodu, že rok z roku se méně nápojů vyčepovalo,³⁷⁾ což bylo zvlášť patrno od r. 1777, takže Czuk nebyl spokojen ani při těch 6 zl. činži.³⁸⁾ „Příčinou toho jsou nynější hloupí kacíři, kteří zřídka o nedělích a svátcích do hospody chodí předstírajíc, že se neděle tanci, veselostmi a chlastem (Saufen) znesvěcuje.“ Věru, krásnější svědecství o těch kacířích nemohl podat! Sám si pak stěžuje, že si v r. 1779 opatřil schopného čeledína, ale domácí kacíři mu ho nepřáli a koncem roku mu ho Istivě a mocně odvedli. Byl tedy nucen jezdit s koňmi sám a tu se mu stalo, že když o masopustě (1780) jel pro víno, kůň mu zlomil nohu. V té době byl již zase

11. šenkýř Ignác Czuk učitelem v Pržně. Ve své žádosti o odměnu, podané vrchnosti z jara 1780, praví, že po odchodu Vášově převzal učitelství z lásky ke katolické víře. Pan farář ho těšil odměnou, ale dosud že nic nedostal. V resoluci dané v Dubnici

³³⁾ Tamtéž str. 368, 398.

³⁴⁾ Archiv prženské fary.

³⁵⁾ Archiv vset. panství r. 1788.

³⁶⁾ Podle zprávy říd. učitele J. Matúšů ve Zděchově.

³⁷⁾ Archiv vset. panství 1777 inv. č. 1396. I.

³⁸⁾ Bilance o prodaných nápojích prženským šenkýřem nám to nejlépe osvětlí: R. 1775 prodáno vína 24 věder 8 mázů, piva 24 sudy 3 vědra; r. 1776 vína 29 v. 10 1/2 m., piva 28 s. 2 v.; r. 1777 vína 27 v. 2 m. piva 24 s. 1 v. 20 m.; r. 1778 vína 9 věder 20 m., piva 16 s.; r. 1779 vína 7 v. 10 m., piva 18 s. 2 vědra. (Archiv vset. panství 11. III. 1780 inv. č. 1036, II.

(18. IV. 1780), hrabě Jan Illeshazy udílí žadateli z panských důchodů 12 zl. rýn. „ne se zřetelem na škodu, na níž nemám viny, ale za to, že je tak vytrvalý v pravé katolické víře a bezvadně se chová mezi kacíři“.³⁹⁾ Ta újma na příjmech prženského učitele záležela hlavně v másle od růžeckých usedlíků, jak výše vzpomenuto.

Nové nesnáze katolickým učitelům nastaly po vyhlášení tolerančního patentu (13. X. 1781), jímž bylo evangelíkům dovoleno vydržovati si své duchovní a učitele, ale při tom byli povinni katolickému faráři odváděti jako dosud desátky a štolové poplatky, i když farář úkony neprováděl. Na učitele (a kantora) se při tom zapomnělo. Měli-li evangelíci svého učitele, nebyli povinni přispívat na učitele katolického. S počátku sice katolický učitel „odpracoval pohřeby s predykantem“, ale „lutři“ brzy jejich službu odmítli. Na příjmech zkrácení učitelé několikrát společnou suplikací dožadovali se pomoci u císaře Josefa II. Poslední supliku psali (1783) „Andrys Štefek, rektor vsetínský, Ignác Czuk, rektor prženský, ostatní co sú mezi Lutry napomáhali“. Na úřední výzvu podal každý katolický učitel svou fassi,⁴⁰⁾ načež moravskoslezské gubernium ze dne 10. září 1783 stanovilo výši platu zdejším katolickým učitelům počínaje 1. VII. téhož roku. Prženskému učiteli vyměřena roční částka 104 zl. 52 kr. 2 den.⁴¹⁾ R. 1785 učitel Ig. Czuk měl platu na penězích 104 zl. 31 kr. (v tom zahrnut příspěvek z nábož. fondu), o naturáliích se nemluví. Toho roku měla prženská škola 103 dětí.⁴²⁾ V témž čase Ig. Czuk se rozloučil se školou. Zemřel brzy poté 1. I. 1786 ve věku 63 let na hospodě čís. 6, kde jeho zet Pavel Kovář (Rakoš) s ženou vypomáhal tchánovi na gruntě a ve výčepu. Ig. Czuk jediný z dosavadních učitelů prženských, kromě Martina Mužíkovského, zanechal písemné, byť skrovné památky historického významu.

Pozoruhodné jest, že hned po získání duchovního prženství evangelíci domáhali se vlastní školy a učitele svého vyznání neohlédajíce se na břemena, která vším tím na sebe berou. Zemské gubernium potvrdilo r. 1784 nekatolického učitele v Pržně (současně též vsetínského).⁴³⁾ Vydržujíce svoji školu evangelíci nebyli povinni ničím přispívat na školu katolickou a jejího uči-

³⁹⁾ Arch. vset. panství 1780 inv. č. 1039. VI.

⁴⁰⁾ Záznam Ig. Czuka v archivu prženské fary.

⁴¹⁾ Archiv prženské fary, Fach II. Fasc. Lit. A.

⁴²⁾ Arch. panství vsetínského 1785, inv. č. 1419. — Asi omylem uveden tu jménem Jan.

⁴³⁾ Wilh. Fernanda Chronik d. Herrschaft Wsetin, ihrer Bewohner u. Besitzer; přepis Jos. Válka, str. 339.

tele, jehož příjmy se tím značně ztenčily. Tak v Pr. vznikly a udržovaly se dvě školy konfesijně rozlišované.

Uprázdnené místo po Ign. Czukovi (Čukovi) zaujal

12. František Mužíkovský,⁴⁴⁾ 28letý kožišník v Pržně. Byl to vnuk bývalého rektora Martina M. a syn Jana M., kožišníka a posléze sedláka v Pržně na čís. 45. o výměře 20 jiter půdy, který po náboženské roztržce stal se fojtem, jak výše uvedeno. Podle všeho František byl muž na svou dobu dosti vzdělaný a samostatného úsudku, kterého se obával i farář Antonín Březovský.⁴⁵⁾ Při generální visitaci škol bylo shledáno, že prženský učitel má služné 227 zl. 1 kr., kromě vsetínského nejvíce ze všech učitelů na vsetínském panství. Lze z toho soudit, že z toho rektor platil pomocníka.⁴⁶⁾ R. 1792 bylo v Pržně 139 školou povinných dětí. Jak dlouho učitelem byl, nevíme; patrně až do příchodu nového učitele. R. 1792 spatřujeme ho jako držitele $\frac{1}{3}$ podsedku (o výměře 2 jiter půdy) na čís. 12. Po smrti svého otce (1797) přejímá úřad fojta (rychtáře) a drží jej ještě r. 1810, zatím co jeho mladší bratr hospodaří po otci na gruntě čís. 45. František M. umírá r. 1826 ve věku 65 let (správně 63 r. 9 měs.) jako obecní písář a kožišník.

13. Ignác Březovský přišel do Pržna z Hovězí, kde působil jako učitel již v r. 1779⁴⁷⁾ současně se svým bratrem Antonínem, který tam byl kaplanem. Tam se učiteli narodili tři chlapci: Antonín (1793), Augustin (1796) a František Isidor (1799).⁴⁸⁾ Nemohl tudíž být před touto dobou v Pržně.⁴⁹⁾ Pravděpodobně se tak stalo teprve v r. 1801, od kteréž doby se již pravidelně setkáváme s jeho jménem ve farních matrikách. Když se kaplan Březovský stal (1800) v Pržně farářem, není divu, že svého bratra potáhl za sebou. Škola s farou tvořily jednu rodinu, neboť na faře žil též staričký otec obou veřejných činovníků (zemřel 87letý r. 1806) a farář pečoval o výchovu dětí učitelových. Sociální poměry jejich nebyly zlé. Vždyť r. 1807 farář a učitel Bř. přiznávají společně k repuncování svých soukromých stříbrných předmětů ve váze 1 libry 25 lotů.⁵⁰⁾ Agilní farář byl jme-

⁴⁴⁾ Václavek: Dějiny města Vsetína 158.

⁴⁵⁾ Archiv panství vset. r. 1806, inv. čís. 1524 II./3, důvěrný dopis (latinsky) faráře Březovského vrchnímu panství vsetínského.

⁴⁶⁾ Václavek: Dějiny města Vsetína 158.

⁴⁷⁾ Bednář: Zápas mor. evangelíků 493.

⁴⁸⁾ Antonín a Augustin stali se později kněžimi za podpory strýce faráře (Archiv prž. fary).

⁴⁹⁾ Mylná je domněnka farního prž. kronikáře, že učitel Březovský byl již v r. 1790 v Pržně; důvod, že v r. 1791 byl tu svědkem sňatku, není směrodatný.

⁵⁰⁾ Archiv panství vset. 1807, inv. čís. 1533. VII.

nován děkanem pro Vsacko a též dozorcem všech škol. Finanční zhroucení Rakouska po válkách napoleonských zle dopadlo i na učitelské rodiny, žijící jen z pevného platu. Tíživá drahota přinutila je doprošovati se pomoci u své vrchnosti. Té se jim částečně dostalo. Prženský učitel dostal v r. 1815 měřici rži a v r. 1816 měřici pšenice.⁵¹⁾ Ale tohoto posledního daru už asi učitel Ig. Březovský neužil, neboť zemřel 6. V. 1816⁵²⁾ na tuberkulosu plíc, když před pěti měsíci ztratil dcerku téměř devítiletou. Vdově Alžbětě roz. Beitelrokové vzhledem k nouzi a drahotě udělila milostivě sl. Administrace 4 sáhy měkkého dřeva pro letošní zimu.⁵³⁾

Vrchnostenský úřad záhy — patrně ještě za nemoci Březovského — se staral o náhradu, neboť v hospodářské zprávě za měsíc květen se uvádí, že škola musí být nějakým schopným subjektem osazena, ale k tomu že se nikdo, kdo by měl vysvědčení o schopnosti, nepřihlásil než karlovský učitel Frant. Surý, o jehož potvrzení se prosí. Hrabě na to odpovídá, že má-li tento člověk nutné vlastnosti, tedy ovšem bude potvrzen, ale to, že se nikdo nehlásí, nemůže se uváděti jako hlavní příčina, ježto nic nebrání, aby v tom případě byl u některé hlavní školy vyžádán návrh schopných členů (Mitglieder).⁵⁴⁾ Byl tedy

14. František Surý potvrzen za učitele v Pržně a své místo nastoupil ještě téhož roku 1816.

Jan Rous.

ROŽNOVŠTÍ KRONIKÁŘI

Písmáci a kronikáři byli v obci vážení a zasloužili lidé. Od kronikářů třeba rozeznávati „písmáky“. Písmák byl původně název toho, kdo pilně čítával Písmo svaté, nábožné knihy a spisy. Písmáci bývali nejčastěji mezi nekatolíky.

Později, před sto lety, název „písmák“ udíleli ve vesnicích tomu domácímu občanu, kdo dovedl napsati dopis a psané písmo přečísti, což bývalo tehdy zvláštností. I v malých městečkách bývali takoví lidé hledanými osobami a požívali jakési úcty. Tak na příklad v Rožnově býval před 70 lety písmákem Jiřík, jemuž říkali Pozamentýr, že kromě šití dovedl valašský oděv ozdobovati šnůrkami, prýmkami.

Jiřík za mladu byl vojákem, naučil se tam též psáti a to stalo se druhým pramenem jeho výživy. Děti, které teprve začaly cho-

⁵¹⁾ Tamtéž 1816, inv. č. 1560. XI., str. 5.

⁵²⁾ Tamtéž 1816, inv. čís. 1560 V. mylně udává měsíc duben za úmrtí.

⁵³⁾ Archiv panství vsetínského 1816, inv. čís. 1562. II.